

BisericaGPT

ALIN CIOBANU
Teologie Pastorală anul IV

Introducere

Lucrarea de față prezintă o analiză critică asupra Bisericii GPT și a fenomenului religios creat în jurul Inteligenței Artificiale (IA), prezent atât la noi în țară, cât și în plan internațional, din perspectiva misiologiei.

Pentru a putea înțelege fenomenul religios, e necesară, inițial, definirea termenului GPT și al impactului său în context contemporan.

GPT (*Generative Pre-trained Transformer - în traducere - Transformator generativ pre-instruit*) este în tehnologia informației un model de inteligență artificială bazat pe “transformator” și o procedură de instruire pentru sarcinile de procesare a limbajului natural¹, popular pentru aplicații ca generarea de text² (și alte tipuri de conținut) într-un mod asemănător oamenilor sau *ca și când ar fii creat de oameni*. Cu alte cuvinte, modelul de inteligență artificială generează text care pare a fi compus de oameni, fiind “antrenat” sau instruit cu texte originale, scrise de oameni: fie literatură, presă, publicații științifice, bloguri, postări pe rețelele sociale.

Termenul a cunoscut o largă răspândire odată cu lansarea aplicației ChatGPT de către compania OpenAI în Noiembrie 2022³. ChatGPT este probabil cea mai cunoscută aplicație ce folosește Inteligența Artificială și care generează text în funcție de cerință, pentru a-i da utilizatorului impresia ca acesta comunică cu un om, și nu cu o aplicație informatică.

OpenAI este o companie din Statele Unite Ale Americii, în domeniul cercetării și implementării Inteligenței Artificiale (IA). Potrivit site-ului web⁴, misiunea companiei este “*să se asigure că inteligența generală artificială (sisteme IA care sunt, în general, mai inteligente decât oamenii) aduce beneficii întregii umanități*”. Conf. dr. Adrian Lemeni avertizează însă asupra impactului implementării unei astfel de misiuni: “*sistemul tehnologic proliferează, restrângând libertatea omului, nu neapărat ca un rezultat al unui*

¹ Radford A., Narasimhan K., Salimans T., Sutskever I., Improving language understanding by generative pre-training (2018).

² Silvia Casola, Ivano Lauriola, Alberto Lavelli, Pre-trained transformers: an empirical comparison, Machine Learning with Applications, Volume 9, 2022.

³ OpenAI, *Introducing ChatGPT*, 30.11.2022, <https://openai.com/blog/chatgpt> (Accesat 31.12.2023).

⁴ OpenAI, *About*, <https://openai.com/about> (Accesat 31.12.2023).

*plan machiavelic [...] integrarea modelelor tehnice într-un sistem tehnologic cuprinzător convertește viața într-o existență tehnicizată. [...] Tehnica devine noua religie într-o societate tehnicizată. [...] Întrucât resorturile și motivațiile profunde ale gândirii și atitudinii omului sunt religioase, omul neputând trăi în afara religiosului, atunci acestea sunt distorsionate. Tehnica actuală, chiar dacă nu pretinde explicit, este noua religie a lumii”*⁵.

Un astfel de efect se observă și în jurul soluțiilor de Inteligență Artificială, atât cele accesibile publicului cât și cele în curs de dezvoltare. OpenAI a publicat, în iunie 2020, OpenAI API⁶ (Application Programming Interface sau interfața de programare a aplicațiilor în limba română) care a făcut posibilă accesarea și folosirea resurselor tehnice ale OpenAI altor dezvoltatori și programatori, pentru a produce soluții bazate pe Inteligență Artificială. Mai recent însă, În Noiembrie 2023, Open AI a lansat GPTs, o interfață online prin care oricine⁶, indiferent de pregătirea tehnică, poate dezvolta o soluție online care folosește IA. La data scrierii lucrării de față (Ianuarie 2023), în mai puțin de 2 luni de la lansare, mai mult de 22500 de astfel de GPTs au fost dezvoltate și publicate⁷ - acesta reprezentând totuși o fracțiune din totalitatea aplicațiilor de acest fel, dezvoltate de la lansarea OpenAI API. O astfel de aplicație care utilizează IA prin intermediul OpenAI API este **bisericagpt.ro**. În continuarea lucrării prezintă din perspectiva misiologică această aplicație, argumentând totodată poziția critică față de acest site web. **bisericagpt.ro**

Site-ul web <https://bisericagpt.ro/> se prezintă ca “*Prima biserică virtuală cu Inteligență Artificială*”. Observăm, în primul rând atribuirea titlaturii de “biserică” în prezentare, care asemeni multor “*grupări contemporane, deși ostile noțiunii de Biserică, au început să-și garnisească titlaturile cu acest termen sau și-au intitulat templele biserică – în scopuri prozelitiste*”⁸.

⁵ Conf. dr. Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, Editura Basilica, București 2022, p. 129. ⁶OpenAI, *OpenAI API*, 11.06.2020, <https://openai.com/blog/openai-api> (Accesat 02.01.2024).

⁶ Doar utilizatorii care plătesc o subscripție lunară de tipul ChatGPT Plus sau Enterprise companiei OpenAI.

⁷ ChatGPT - 22.500+ Best Custom GPTs (openai.com) Accesat 02.01. 2024.

⁸ Pr. conf. dr. David Pestroiu, *Mișcări religioase contemporane*, Suport de curs, p.3.

Pagina principală a site-ului oferă mai multe opțiuni sau “servicii”: Rugăciuni, Acatiste, Spovedanie, Psalmi, Întrebă un preot, Colinde, Mesaje Paște, Mesaje Înviere, Versete biblice:

<https://bisericagpt.ro/> - pagina principală

Site-ul a fost publicat în Aprilie 2023 și promovat pe rețele de socializare de autorul său⁹ ca un proiect personal, care “a început de la o glumă”.

E important de precizat că natura conținutului aplicației este explicit relatată pe rețelele sociale, mai precis modulele enumerate mai sus nu oferă texte autentice (creștine în general sau ortodoxe), ci le generează folosind OpenAI API. Pe site, cititorul va trebui să consulte secțiunea Întrebări frecvente¹⁰ pentru a afla acest lucru. Aceași secțiune a site-ului oferă informații suplimentare despre scopul acestuia, confirmând faptul că nu există nici o legătură cu Biserica Ortodoxă Română, și că, de fapt, scopul așa numitei “biserici” este de a oferi “o platformă de sugestionarea pozitivă și de transmitere a unor gânduri bune”¹¹, și nu de a înlocui “biserica”.

⁹ Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma Facebook, 15.04.2023, <https://www.facebook.com/100005086535132/posts/2480410608805133/> (Accesat 02.01.2024).

¹⁰ Valentin Lăzureanu, BisericaGPT, *Întrebări Frecvente*, 23.04.2023, <https://www.bisericagpt.ro/intrebarifrecvente> (Accesat 02.01.2024).

¹¹ *Ibidem*.

Este acest proiect un atac asupra Bisericii Ortodoxe Române?

Absolut deloc. Nu suntem aici să înlocuim biserica și nici să venerăm vreă zeităte A.I. . Dacă este ceva, este o platformă de sugestionarea pozitivă și de transmitere a unor gânduri bune. Generatoarele sunt programate să ofere înțelegere și toleranță sub ortodoxism însă nu au nici un har divin și nici nu reprezintă preoți reali. De multe ori chiar recomandă consultarea unui preot real, la o biserică reală. Răspunsurile generate de BisericaGPT nu sunt răspunsuri oficiale ale BOR sau a oricărei biserici sau entități clericale reale.

Ce este BisericaGPT?

BisericaGPT este un generator avansat de texte religioase (și nu numai) bazat pe tehnologia GPT-3.5Turbo. În acest caz, modelul a fost instruit să se comporte ca o figură bisericească fictivă de religie ortodoxă și să ofere oamenilor sfaturi pozitive și înțelegere. Trebuie să țineți minte totuși că răspunsurile generate nu sunt 100% corecte așa că vă sfătuim să cercetați și mai departe de răspunsurile primite aici pentru a verifica informațiile primite.

<https://www.bisericagpt.ro/intrebarifrecvente>

Observăm din exonerarea din aceeași secțiune a site-ului ca modelul (IA) *“a fost instruit să se comporte ca o figură bisericească fictivă de religie ortodoxă și să ofere oamenilor sfaturi pozitive și înțelegere”* dar că cititorul ar trebui să cerceteze mai departe răspunsurile primite, deoarece nu sunt 100% corecte. Am putea întreba atunci: care e utilitatea scopului declarat, sau de ce ar consulta cititorul platforma pentru sfaturi pozitive, dacă tot aceeași platforma sfătuiește, paradoxal, ca sfaturile sale să fie verificate, deoarece nu sunt 100% corecte?

Bannerul site-ului, pare, la prima vedere o fresca bizantină înfățișând doi sfinți cuvioși. La o examinare mai amănunțită însă scoate la iveală trăsături

faciale și ale membrelor distorsionate care indică faptul că “icoana” nu este decât o plăsmuire a inteligenței artificiale:

<https://bisericagpt.ro/banner.png> - imaginea de pe pagina principală a site-ului bisericagpt.ro a fost verificată cu diverse detectoare pentru generare IA ca <https://wasitai.com/> și <https://www.aiornot.com/>, <https://huggingface.co/spaces/ALSV/AI-Genrated-Image-Detector> - toate raportând imaginea ca fiind generată de IA.

“Icoana” IA, sau imaginea cu temă religioasă generată de IA subliniază caracterul iluzoriu, eufemistic vorbind, al acestei “biserici”- aplicație.

Pentru a exemplifica concret nonsensul site-ului care “a fost instruit să se comporte ca o figură bisericească fictivă de religie ortodoxă”¹² am testat unele servicii disponibile, ca de pildă: versete “biblice”.

Cerința în testul efectuat a fost un verset despre iubire. Platforma a răspuns cu un pseudo-verset pe care îl atestă ca fiind veridic (vezi imaginea de

¹² Valentin Lăzureanu, BisericaGPT, *Întrebări Frecvente*, 23.04.2023, <https://www.bisericagpt.ro/intrebarifrecvente> (Accesat 02.01.2024).

mai jos), deși prezintă abateri de la textul biblic și erori fundamentale în înțelegerea teologiei creștine și anume cu privire la iubirea de sine și iubirea aproapelui.

Versete biblice

Despre ce ai vrea să fie versetul?

iubire

Generează Verset

Verset generat!

"Și acum îți dau nouă poruncă: iubește-ți unul pe altul. După felul în care M-am iubit Eu, așa să vă iubiți și voi unul pe altul. Prin aceasta, toți vor cunoaște că sunteți ucenicii Mei, dacă vă veți iubi unii pe alții." (Ioan 13:34-35)

Acest verset există în Biblie, iar în spiritul clericului ortodox, el transmite în mod simplu și direct porunca principală a lui Iisus Hristos: iubirea față de aproapele. Suntem chemați să ne iubim unii pe alții cu aceeași iubire pe care El ne-a arătat-o atunci când S-a jertfit pentru noi pe Cruce. Prin iubirea noastră

Modulul Versete "biblice" - <https://bisericagpt.ro/versete>

Versetele de la Ioan 13:34-35 nu vorbesc, desigur, despre Iubirea de Sine a lui Dumnezeu, ci despre iubirea lui pentru ucenicii săi ("Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul.

Precum Eu v-am iubit pe voi, așa și voi să vă iubiți unul pe altul. Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții", Ioan 13:34-35).

Putem spune că prin prisma furnizării de pseudo-învățăături biblice și informații cu conținut eretic ca fiind proprii Ortodoxiei, lucrarea și impactul pe care biserica GPT îl are în societatea românească are caracter sectant, asemeni altor mișcări religioase contemporane, în ciuda faptului că nu asta își propune, potrivit autorului.

Un alt aspect de remarcat în acest sens e pastorația : în cazul bisericii GPT aceasta lipsește desigur întrucât clerul nu există, deși platforma, prin caracterul conversațional al răspunsurilor generate de modelul I.A., poate induce ideea de persoană (preot) care formulează răspunsurile. La întrebarea “Cine ești?” din modulul “Întreabă un preot” modelul IA se prezintă ca “*un preot ortodox deschis la minte*” (sugerând probabil că aceasta îl diferențiază de preoții ortodocși ne-deschiși la minte?).

Ce vrei să-l întrebi pe preotul Stănescu?

Cine ești?

Întreabă preotul

Răspuns generat!

Dragul meu enoriaș,

Sunt un preot ortodox deschis la minte, gata să răspund tuturor întrebărilor tale într-o manieră jucăușă și informațională. Dar zău că mi-ai pus o întrebare dificilă!

Cine sunt eu? Hmm, să vedem... Sunt un persoană entuziastă și pozitivă cu o adorație pentru Dumnezeu și o pasiune pentru comunitate. Sunt ca un ghid spiritual care încearcă să găsească echilibrul între sacru și profan, între seriozitate și umor.

Pe lângă această haină preotească, ascund o fire curioasă și aventuroasă, mereu în căutarea răspunsurilor și a înțelegerii mai adânci. Sunt un prieten încredințat, mereu gata să ascult, să încurajez și să ajut în orice fel pot.

Răspunsul “preotului” cu inteligență artificială (“preotul Stănescu”) la întrebarea “Cine ești?”

În Ortodoxie, pastorația are un rol critic, fiind *“caracteristica Bisericii de a încredința urmarea întreitei-slujiri a Domnului Hristos unor persoane pregătite, special consacrate și sfințite prin Sfânta Taină a Hirotoniei. Clericii, ca urmași ai Sfinților Apostoli, primesc de la aceștia mandatul transmis de Hristos, de a sfinți, a învăța și conduce pe credincioși spre mântuire”*¹³. În cazul bisericii GPT, prin implementare bazată pe I.A. a *“preotului Stănescu”*, se poate vorbi, în cel mai bun caz, de o luare în răs a clerului ortodox și a misiunii sale de a trezi la *“credința vie, trăită, a tuturor celor ce se numesc creștini, pe care secularismul îi ține indiferenți față de Hristos”*¹⁴.

Impact în societatea românească

Deși aplicația s-a bucurat de o amplă publicitate și acoperire în mass-media românească^{15,16,17,18,19,20} și chiar în străinătate, răspunsul în duh ortodox la adresa bisericii gpt.ro este limitat, lipsind totodată[o poziție oficială a Bisericii Ortodoxe Române (deși media românească a atribuit replica anumitor membrii al clerului ortodox ca poziția BOR sau a Patriarhiei Române). Într-o discuție televizată în media românească, bisericaGPT a fost explicată ca un *“experiment”* inofensiv de membrii al clerului ortodox și romano-catolic, poziția lor fiind argumentată prin îndemn la toleranță și nejudicare²¹.

¹³ Pr. conf. dr. David Pestroiu, *op. cit.*, p.4.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Redacția Antena 3 CNN, *Prima biserică bazată pe inteligență artificială, creată de un tânăr de 25 de ani*, 21.04.2023 <https://www.antena3.ro/emisiuni/romania-inteligenta/biserica-inteligenta-artificiala-valentin-lazureanu672165.html> (Accesat 02.01.2024).

¹⁶ Ana Maria Barbu, *„Biserica GPT” oferă online servicii “religioase”. De la rugăciune pentru o călătorie până la demiterea șefului. Reacția BOR*, 25.04.2023, <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/zbiserica-gpt-ofera-online-servicii-religioase-de-la-rugaciune-pentru-o-calatorie-pana-la-demiterea-sefului-reactia-bor.html>(Accesat 02.01.2024).

¹⁷ Andreea Chițu, Dumnezeu... la un click distanță: Enoriașii se pot „lepăda” de păcate ONLINE,

¹⁸ .04.2023, <https://ziarulamprenta.ro/stirile-zilei/dumnezeu-la-un-click-distanta-enoriasii-se-pot-lepada-de-pacateonline/207966/> (Accesat 02.01.2024).

¹⁹ Mălina Pană, *În România a fost lansată BisericaGPT.ro. Ce se întâmplă la prima biserică virtuală, bazată pe Inteligența Artificială*, 25.04.2023, <https://mediaflux.ro/in-romania-a-fost-lansata-bisericagpt-ro/> (Accesat 02.01.2024).

²⁰ Transilvania, *Rugăciuni, slujbe și spovedanii gratuite, la prima biserică virtuală cu inteligență artificială*, 19.04.2023, <https://transilvania365.ro/rugaciuni-slujbe-si-spovedanii-gratuite-la-prima-biserica-virtuala-cu-inteligent-a-artificiala/> (Accesat 02.01.2024).

²¹ ProTV, *Biserica gpt, acatiste, rugăciuni și spovedanie online*, 24.04.2023, <https://www.protv.ro/emisiuni/la-maruta/clip/48652-bisericagpt-acatiste-rugaciuni-si-spovedanie-online> (Accesat 02.01.2024).

Observând doar discuțiile pe seama acestei platforme pe mediile sociale (Facebook²², LinkedIn²³, Reddit²⁴) experiment sau nu, cu intenții bune și exonerări evidente, nu putem decât constata cu tristețe că bisericaGPT s-a făcut un prilej de critică, luare în râs și discreditare a misiunii ortodoxe:

[deleted] • 8 mo. ago

Patriarhiile sunt împotriva, dar dacă ai "colabora" să obții binecuvântarea lor și ai direcționa donațiile către conturile lor bancare, ca prin miracol bisericaGPT ar deveni canonică

408

kayyo2 • 8 mo. ago

Il declara Mitropolit de Dotcom.

212

Critical_Ball • 8 mo. ago

Am intebat preotul "why are you gay"? Mi-a dat cel mai frumos raspuns, dar in acelasi timp si cel mai putin realist sa-l primesti de la preotul tipic.

"Dragul meu enoriaș, nu există o singură explicație pentru orientarea sexuală a cuiva și nu trebuie să o judecăm sau să o etichetăm. Ceea ce contează este să fim înțelegători și empatici cu toți semenii noștri, indiferent de preferințele lor sexuale. Iubirea și compasiunea sunt valorile centrale ale religiei ortodoxe, și ar trebui să le integrăm în viața noastră de zi cu zi. Așa că lasă prejudecățile deoparte și să ne iubim unii pe alții!"

78

Lez_OP • 8 mo. ago

Cred că toleranța e cel mai mare avantaj la un "preot" AI.

62

1 more reply

lexmozli • 8 mo. ago

Am intalnit si preoti asa sa stii, nu multi, dar mai sunt si "good apples" de genul asta.

21

1 more reply

²² Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma Facebook, 15.04.2023, <https://www.facebook.com/100005086535132/posts/2480410608805133/> (Accesat 02.01.2024).

²³ Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma LinkedIn, Aprilie 2023, https://ro.linkedin.com/posts/valentinlazureanu_bisericagpt-prima-biseric%C4%83-ai-activity-7052997_819187552256-bN-b?trk=public_profile_like_view (Accesat 02.01.2024).

²⁴ Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma Reddit, 25.04.2023, https://www.reddit.com/r/Romania/comments/12yq9lv/am_f%C4%83cut_bisericagpt_acum_10_zile_a_m_revenit_s%C4%83/?rdt=62633 (Accesat 02.01.2024).

ai grijă, că bor nu suportă concurența, mai ales dacă la concurență e gratis. 😞

37săpt. 3

Feature request: nu are buton de luat lumină! 😂

Poți sa te gândești la o varianta de a folosi toaca și clopotul online? Un fel de notificări ro-alert toaca și clopot și sa primească notificarea doar enoriașii. Asa ar fi liniște și pace pentru oamenii care locuiesc pe lângă biserici, duminica la 7 când poate vrei sa dormi nu sa auzi cum bate clopotul. Sa le bata clopotul pe telefon, pana se satura.

Comentarii pe subiectul bisericaGPT pe platformele Reddit, Facebook și LinkedIn

Analizând contextul internațional și tendințele religioase din spațiul cibernetic, mai ales în ce privește inteligența artificială și alte curente înrudite ca transumanismul, putem înțelege de ce e necesar să adoptăm o poziție critică față de astfel de fenomene: În Statele Unite “biserica” Way of the Future^{24,26} în care este venerat Zeul IA, pune pe seama inteligenței artificiale “*Atotștiința lui Dumnezeu din creștinism*”²⁵, într-o biserică luterană din Germania slujbele sunt ținute experimentativ de un “bot” care folosește inteligența artificială²⁶, iar media vorbește despre necesitatea adoptării tehnologiilor de tip IA în biserica viitorului.²⁹

Religia IA sau tehnologică deturneză simbolistica creștină asimilând-o: “*Tehnologia caută împlinirea prin recursul la motivele clasice ale creștinismul: ideea unui Dumnezeu unic, ubicuu, omnipotent și omniscient;*

²⁴ Mark Harris, *Inside the First Church of Artificial Intelligence*, 17.11.2017, <https://www.wired.com/story/anthony-levandowski-artificial-intelligence-religion> (Accesat 02.01.2024). ²⁶Chris Matyszczyk, *The new Church of the AI God is even creepier than I imagined*, 16.11.2017 <https://www.cnet.com/science/the-new-church-of-ai-god-is-even-creepier-than-i-imagined/> (Accesat 02.01.2024).

²⁵ Conf. dr. Adrian Lemeni, *op. cit.*, p.145.

²⁶ Benj Edwards, *AI-powered church service in Germany draws a large crowd*, 12.06.2023, <https://arstechnica.com/information-technology/2023/06/chatgpt-takes-the-pulpit-ai-leads-experimenta-l-church-service-in-germany/> (Accesat 02.01.2024). ²⁹Annie Eisner, *AI and the Future of the Church*, 27.06.2023, <https://relevantmagazine.com/magazine/ai-and-the-future-of-the-church/> (Accesat 02.01.2024).

căutarea mântuirii aici, în timp și istorie; nevoia de ierarhie divină; necesitatea unei ordini morale pentru ca societatea de tip matrice a noilor tehnologii să funcționeze; nostalgia după prestigiul și recunoașterea socială pe care doar marile religii ți le pot oferi. Creștinismul supraviețuiește în lumea secularizată a tehnicii, camuflându-și aici credințele, ritualurile, simbolurile și mitologiile. Mai mult, scopul ultim al religiei creștine pare a fi asumat de <credincioșii> zeloși ai noilor tehnologii. Omul va fi «mântuit» odată cu realizarea saltului la noul om, superior și infinit mai puternic decât Homo sapiens. Convingerea lor este sintetizată de noul curent de gândire cunoscut sub numele de transumanism”²⁷

Concluzie

Niciun lucru nu e rău în sine, ci doar scopul în care e folosit. Așa cum Conf. dr. Adrian Lemeni subliniază în prefața volumului său recent, *Tehnicizarea inumană a vieții*, “o evaluare critică a implicațiilor mediilor tehnologice nu înseamnă o ostilitate la adresa unor tehnologii particulare, o contestare a beneficiilor realizărilor tehnice, o nefolosire a tehnologiilor de astăzi”²⁸. Cu atât mai puțin lucrarea de față dorește să exprime ostilitate la adresa autorului platformei bisericaGPT.ro.

Totuși, din perspectivă misiologică, putem afirma că și acest fenomen “își are cauza în libertatea greșit înțeleasă de către om, dar lăsată de Creator pentru a arăta perfecțiunea creației. [...] Sectele și, în general, toate grupările religioase derivate din creștinismul autentic sunt expresia împlinirii faptice a pildei neghinelor, rostită de Mântuitorul (Matei 13, 24-43), precum și a profeției Sfântului Apostol Pavel: Va veni o vreme când nu vor mai suferi învățătura sănătoasă, ci își vor alcătui învățături după poftele lor, și-și vor pleca urechile după basme... (II Timotei 4,3)”²⁹.

Bibliografie

- 365 Transilvania, *Rugăciuni, slujbe și spovedanii gratuite, la prima biserică virtuală cu inteligență artificială*, 19.04.2023, <https://transilvania365.ro/rugaciuni-slujbe-si-spovedanii-gratuite-la-prima-biserica-virtuala-cu-inteligenta-artificiala/> (Accesat 02.01.2024).
- Ana Maria Barbu, „Biserica GPT” oferă online servicii “religioase”. De la rugăciune pentru o călătorie până la demiterea șefului. *Reacția BOR*, 25.04.2023,
- <https://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/zbiserica-gpt-ofera-online-servicii-religioase-de-la-rugaciune-pentru-o-calatorie-pana-la-demiterea-sefului-reactia-bor.html> (Accesat 02.01.2024).

²⁷ Nicu Gavriluță, *Noile religii seculare*, p. 156-157 apud Conf. dr. Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, Editura Basilica, București 2022.

²⁸ Conf. dr. Adrian Lemeni, *op. cit.*, p. 7.

²⁹ Pr. conf. dr. David Pestroiu, *op. cit.*, p. 24.

- Andreea Chițu, Dumnezeu... la un click distanță: Enoriașii se pot „lepăda” de păcate ONLINE, 17.04.2023,
- <https://ziarulamprenta.ro/stirile-zilei/dumnezeu-la-un-click-distanta-enoriasii-se-pot-le-pada-de-pacate-online/207966/> (Accesat 02.01.2024).
- Annie Eisner, *AI and the Future of the Church*, 27.06.2023, <https://relevantmagazine.com/magazine/ai-and-the-future-of-the-church/> (Accesat 02.01.2024).
- Benj Edwards, *AI-powered church service in Germany draws a large crowd*, 12.06.2023, <https://arstechnica.com/information-technology/2023/06/chatgpt-takes-the-pulpit-ai-leads-experimental-church-service-in-germany> (Accesat 02.01.2024).
- ChatGPT - 22.500+ Best Custom GPTs (openai.com) Accesat 02.01. 2024.
- Chris Matyszczyk, *The new Church of the AI God is even creepier than I imagined*, 16.11.2017 <https://www.cnet.com/science/the-new-church-of-ai-god-is-even-creepier-than-i-imagined/> (Accesat 02.01.2024).
- Conf. dr. Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, Editura Basilica, București 2022.
- Mark Harris, *Inside the First Church of Artificial Intelligence*, 17.11.2017, <https://www.wired.com/story/anthony-levandowski-artificial-intelligence-religion>, (Accesat 02.01.2024).
- Mălina Pană, *În România a fost lansată BisericaGPT.ro. Ce se întâmplă la prima biserică virtuală, bazată pe Inteligența Artificială*, 25.04.2023, <https://mediaflux.ro/in-romania-a-fost-lansata-bisericagpt-ro/> (Accesat 02.01.2024).
- Nicu Gavriluță, *Noile religii seculare*, p. 156-157 apud Conf. dr. Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, Editura Basilica, București 2022.
- 12.OpenAI, *About*, <https://openai.com/about> (Accesat 31.12.2023).
- 13.OpenAI, *Introducing ChatGPT*, 30.11.2022, <https://openai.com/blog/chatgpt> (Accesat 31.12.2023).
- 14.OpenAI, *OpenAI API*, 11.06.2020, <https://openai.com/blog/openai-api> (Accesat 02.01. 2024).
- Pr. conf. dr. David Pestroiu, *Mișcări religioase contemporane*, Suport de curs.
- ProTV, *Bisericagpt, acatiste, rugăciuni și spovedanie online*, 24.04.2023, <https://www.protv.ro/emisiuni/la-maruta/clip/48652-bisericagpt-acatiste-rugaciuni-si-spovedanie-online> (Accesat 02.01.2024).
- Radford A., Narasimhan K., Salimans T., Sutskever I., *Improving language understanding by generative pre-training* (2018).
- Redacția Antena 3 CNN, *Prima biserică bazată pe inteligență artificială, creată de un tânăr de 25 de ani*, 21.04.2023 <https://www.antena3.ro/emisiuni/romania-inteligenta/biserica-inteligenta-artificiala-val-entin-lazureanu-672165.html> (Accesat 02.01.2024).
- Silvia Casola, Ivano Lauriola, Alberto Lavelli, *Pre-trained transformers: an empirical comparison*, Machine Learning with Applications, Volume 9, 2022.
- Valentin Lăzureanu, *BisericaGPT, Întrebări Frecvente*, 23.04.2023, <https://www.bisericagpt.ro/intrebarifrecvente> (Accesat 02.01.2024).
- Valentin Lăzureanu, *Postare pe platforma Facebook*, 15.04.2023, <https://www.facebook.com/100005086535132/posts/2480410608805133/> (Accesat 02.01.2024).

- Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma LinkedIn, Aprilie 2023, https://ro.linkedin.com/posts/valentinlazureanu_bisericagpt-prima-biseric%C4%83-aiactivity-7052997819187552256-bN-b?trk=public_profile_like_view (Accesat 02.01.2024).
- Valentin Lăzureanu, Postare pe platforma Reddit, 25.04.2023, https://www.reddit.com/r/Romania/comments/12yq9lv/am_f%C4%83cut_bisericagpt_acum_10_zile_am_revenit_s%C4%83/?rdt=62633 (Accesat 02.01.2024).